

УДК 377/378:331.108.45.331.1:355.42.02:005.21

Сергій СЕРДЮК

кандидат педагогічних наук,
заступник Голови Державної прикордонної служби України,
Адміністрація Державної прикордонної служби України,
м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-2940-8133
mvi_2016@ukr.net

Олександр ЛУЦЬКИЙ

кандидат педагогічних наук, доцент, ректор,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: 0000-0001-9948-9755
LutskiyOL@ukr.net

Олег БОРОВИК

доктор технічних наук, професор,
заступник начальника відділу організації освітньої
та наукової діяльності управління професійної підготовки
Департаменту персоналу,
Адміністрація Державної прикордонної служби України,
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3691-662X>
bov_nadpsu@ukr.net

© Сердюк С., Луцький О., Боровик О.

ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ РОЗВ'ЯЗАННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано необхідність удосконалення освітньої підготовки персоналу складових сектору безпеки і оборони України, зокрема Державної прикордонної служби України (ДПСУ).

Подано результати аналізу та узагальнення актуальних на нинішній час для освіти та військової освіти положень, що мають бути враховані як початкові умови щодо обґрунтування шляхів і способів розв'язання актуальних проблем освітньої підготовки персоналу ДПСУ в контексті трансформації системи військової освіти. Представлено теоретично можливі шляхи вирішення актуальних проблем, а також перспективні моделі освітньої підготовки у навчальних закладах ДПСУ.

Установлено, що для визначення шляхів удосконалення освітньої підготовки персоналу ДПСУ необхідно враховувати певні взаємопов'язані чинники: швидкозмінність і швидкоплинність процесів суспільного розвитку; соціально-економічні та соціально-політичні трансформації у суспільстві; процеси глобалізації; швидке збільшення обсягів інформації. Також в основу визначення цих шляхів покладено мету формування нової системи військової освіти в Україні та головні вимоги щодо подальшого її розвитку.

З'ясовано, що теоретично можливими шляхами вирішення актуальних проблем трансформації освітньої підготовки персоналу ДПСУ є покращення базової освіти та оптимізація системи післядипломної освіти. Покращення базової освіти передбачає започаткування освітньої підготовки за диференційованою номінальною тематикою лідерських курсів та корегування переліку спеціальностей або освітніх програм. Проведено порівняльний аналіз альтернативних варіантів реалізації освітньої підготовки офіцерів тактичного рівня у відомчому вищому військовому навчальному закладі. Оптимізація системи післядипломної освіти передбачає корегування переліку та змісту наявних курсів підвищення кваліфікації, а також адаптацію повноформатних окремих лідерських курсів для окремих категорій офіцерів ДПСУ.

Запропоновано перспективні моделі освітньої підготовки в навчальних закладах ДПСУ та варіанти щодо їх реалізації у відомчому ВВНЗ для різних рівнів освіти та спеціальностей. Моделі сформовано з урахуванням принципів структурної функціональності, диференційованості щодо запровадження механізмів реалізації окремих складових, відповідності державним стандартам освіти (військової освіти).

Наведено способи вирішення актуальних проблем удосконалення освітньої підготовки персоналу ДПСУ через призму завдань, які реалізовуватимуться відомчими закладами освіти.

Ключові слова: освітня підготовка персоналу; трансформація військової освіти; актуальні проблеми; вищі військові навчальні заклади; освітня діяльність; Державна прикордонна служба України.

1. ВСТУП

Науковці здебільшого дотримуються думки, що кожне суспільство відтворює себе через систему освіти, транслюючи прийдешньому поколінню ті знання, уміння, навички, які дозволяють людям інтегруватися в структури суспільства, адаптуватися до їх змін, жити у суспільстві, реалізовувати себе як в особистісному, так і в професійному відношенні [1]. З іншого боку, цивілізаційні тенденції розвитку, на думку В. Кременя, ставлять нові вимоги перед людиною, а значить, і перед освітою, що відіграє вирішальну роль у становленні кожної особистості [2]. Результати аналізу економічного зростання низки країн, зокрема, Швейцарії, Сингапуру, Швеції, Нідерландів, Данії, Японії, Англії, свідчать про необхідність формування та забезпечення розвитку національної освітньої системи як безальтернативного шляху реалізації системної і послідовної державної політики [3].

З наведеного випливає, що розвиток освіти та суспільства взаємоумовлені і стан освіти є показником якості життя суспільства. Ця закономірність характерна і для України.

Періодично в суспільстві та в освіті відбуваються трансформаційні зміни: змінюються цінності, парадигми, тенденції. Сучасними тенденціями в галузі освіти України є:

запровадження нових стандартів освіти з окремих спеціальностей для різних рівнів освіти;

позиціонування освіти як продуктивної сили соціально-економічного розвитку країни;

реалізація нових підходів щодо забезпечення якості освіти у закладах вищої освіти через започаткування діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;

трансформація військової освіти.

Зазначені тенденції обумовлюють необхідність удосконалення освітньої підготовки персоналу різних галузей, а з урахуванням соціально-політичної ситуації в країні, насамперед персоналу складових сектору безпеки і оборони України (далі – БіОУ). Оскільки Державна прикордонна служба України (ДПСУ) є одним із суб'єктів сектору БіОУ, а трансформаційні процеси військової освіти вийшли на рівень законодавчого унормування [4], то одним з актуальних завдань, що характерні для ДПСУ на сьогодні, є пошук шляхів забезпечення відповідності відомчої системи освіти викликам сьогодення.

Для вироблення механізмів корегування діяльності будь-якої системи важливим є встановлення її стану та можливих механізмів впливу на неї. Не є виключенням і система освітньої підготовки. Саме тому актуальним завданням є проведення аналізу структури системи освітньої підготовки персоналу в ДПСУ, дієвого варіанта реалізації освітньої підготовки у відомчому вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ), робочих моделей підготовки здобувачів освіти в навчальних закладах ДПСУ, а також проблем, що потребують розв'язання. Такий аналіз дозволить наблизитися до встановлення можливих шляхів і способів розв'язання актуальних проблем освітньої підготовки персоналу ДПСУ. Необхідно зазначити, що їх пошук необхідно здійснювати не локально, а в контексті тих теорій і тенденцій, які характерні для суспільства насамперед на даний час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням ролі та місця освіти в суспільстві, удосконалення освітньої підготовки в усі часи приділялася увага прогресивних педагогів та інтелектуальної еліти суспільства. Не є виключенням і сьогодення.

Заслужовують на увагу окремі погляди щодо ролі освіти, тенденцій її трансформації, механізмів удосконалення тощо, які наведені в роботах [1], [5], [6].

Зокрема, у роботі [5] розглянуто питання ролі та місця освіти в суспільстві як соціального інституту, що виконує економічну, соціальну і культурну функції. Досліджено проблеми модернізації освіти і розвитку особистості в контексті сучасних цивілізаційних змін у праці [1]. Виокремлено фактори, що впливають на розвиток сучасної системи освіти, і вимоги сучасної цивілізації до особистості людини, сформульовано провідні завдання педагогіки постіндустріалізму.

У статті [6] описано сучасний етап еволюції світової цивілізації та українського суспільства. Встановлено роль освіти і науки для інформаційного суспільства та його вищої стадії розвитку – суспільства знань. Визначено місце системи вищої освіти в соціумі. Обґрунтовано роль системи вищої освіти у відновленні наукового потенціалу суспільства та суспільному відтворенні. Проаналізовано значення вищої школи для соціалізації індивіда та соціальної мобільності.

Треба зауважити, що питання, які на системному рівні для всієї освітньої галузі проаналізовані у роботах [1], [5], [6], актуальні і для військової освіти. Тому подібним питанням була приділена увага у ряді робіт теоретиків галузі військової освіти. Зокрема, заслуговують на увагу праці [3], [7], [8].

Так, у праці [3] розглянуто військову освіту, як історично сформований соціальний інститут. Визначено, що збереження освітнього, наукового потенціалу та зміцнення основних науково-педагогічних шкіл є ключовими напрямками забезпечення якісної підготовки військових спеціалістів. Зроблено висновок про те, що до завдань, які повинні бути вирішені силами вчених ВВНЗ, віднесено створення нових навчальних технологій, які органічно поєднують глибокі наукові дослідження з навчальним процесом, що забезпечують підготовку висококваліфікованих військових кадрів. Запропоновано шлях удосконалення військової освіти України через переосмислення закордонних тенденцій і врахування передового закордонного досвіду. Спрогнозовано, що останнє може забезпечити її інноваційний, динамічний рух, престижність у майбутньому вітчизняному інформаційному суспільстві та вагомий внесок у надійне зміцнення обороноздатності України.

У роботі [7] приділена увага: характерним рисам формування нової парадигми військової освіти, яка відповідає потребам Збройних Сил України (ЗСУ) та міжнародним стандартам якості підготовки військовослужбовців; визначенню цілей, принципів і завдань формування нової системи військової освіти; окресленню структури підготовки військових фахівців; питанням конструювання системи підготовки офіцерських кадрів, її наукового та високотехнологічного забезпечення, побудови системи забезпечення якості військової освіти.

У статті [8] проведено аналіз сучасних тенденцій щодо ролі інформаційного суспільства в процесі підготовки особистості офіцера в системі вищої військової освіти України. Розкрито основні стратегічні цілі та завдання розвитку інформаційного суспільства в освітній сфері України. Окреслено основні тенденції розвитку системи вищої військової освіти України в умовах ведення гібридної війни. Запропоновано основні шляхи реалізації прикладних завдань системи вищої військової освіти України в інформаційному суспільстві в організаційній, науково-методичній та управлінській площині.

Однак, незважаючи на значну увагу, що приділена у наведених працях питанням ролі, місця, шляхів удосконалення тощо освіти, ще не до кінця вивченими є питання, що стосуються визначення напрямів і шляхів удосконалення системи освітньої підготовки персоналу ДПСУ. І цьому є низка пояснень, одним з яких є динамічність трансформації військової освіти в Україні на сьогодні.

Тому **метою статті** є обґрунтування шляхів і способів розв'язання актуальних проблем освітньої підготовки персоналу ДПСУ в умовах трансформації військової освіти України.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення визначеної мети вбачається за доцільне здійснити аналіз та узагальнення актуальних на даний час для освіти та військової освіти положень, що мають бути враховані як початкові умови щодо обґрунтування шляхів і способів розв'язання актуальних проблем освітньої підготовки персоналу ДПСУ в контексті трансформації

системи військової освіти та проектування перспективних моделей освітньої підготовки в навчальних закладах ДПСУ.

Щодо актуальних на даний час для освіти та військової освіти положень, то необхідно звернути увагу на те, що в сучасних умовах на розвиток системи освіти впливають такі чотири взаємопов'язані чинники: швидкозмінність і швидкоплинність процесів суспільного розвитку; соціально-економічні та соціально-політичні трансформації в суспільстві; процеси глобалізації, які відгукнулися інтеграційними тенденціями у світі; швидке збільшення обсягів інформації, зумовлене появою нових інформаційних технологій [1].

Основними завданнями формування нової системи військової освіти в Україні є: нарощування інноваційного потенціалу системи військової освіти; забезпечення її інтеграції у вітчизняний освітній та європейський і світовий військово-освітні простори з урахуванням особливостей удосконалення основних складових сектору БіОУ, сумісних з відповідними структурами країн-членів НАТО; всебічне забезпечення якості підготовки військових фахівців та якості освітньої діяльності ВВНЗ на засадах гарантування; приведення кількісних та якісних показників системи військової освіти у відповідність до завдань, що постали перед складовими сектору БіОУ у зв'язку з подіями на сході країни [7].

Система вищої освіти повинна забезпечити підготовку військових фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони України, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень у нестандартних умовах за всіма спеціальностями й спеціалізаціями, що визначають рівень боєздатності та боєготовності складових сектору БіОУ [3]. А, як зазначає М. Науменко, до головних вимог щодо подальшого розвитку військової освіти необхідно віднести: 1) підготовку висококваліфікованих військових фахівців, здатних керувати військами (силами) під час виконання відповідних бойових операцій

і проведення навчань у мирний час; 2) створення, експлуатацію та застосування найскладніших систем озброєння та військової техніки; 3) здійснення та супроводження фундаментальних і прикладних досліджень; 4) організацію, проведення та контроль дослідно-конструкторських робіт зі створення нових поколінь озброєння та військової техніки; 5) ефективну дію у виконанні завдань, що виникають під час здійснення міжнародних антитерористичних та миротворчих операцій.

Саме ці положення мають бути покладені в основу майбутньої теорії трансформації освітньої підготовки персоналу ДПСУ.

Щодо теоретично можливих шляхів вирішення актуальних проблем удосконалення освітньої підготовки персоналу ДПСУ, то розглядається можливість удосконалення базової освіти та оптимізації системи післядипломної освіти.

Водночас, удосконалення базової освіти передбачає започаткування освітньої підготовки за диференційованою номінальною тематикою лідерських, або так званих L-курсів, і корегування переліку спеціальностей або освітніх програм, за якими доцільно здійснювати підготовку. Оптимізація ж системи післядипломної освіти передбачає корегування переліку та змісту наявних курсів підвищення кваліфікації, а також адаптацію повноформатних окремих лідерських курсів для окремих категорій офіцерів ДПСУ.

Щодо започаткування освітньої підготовки за диференційованою номінальною тематикою лідерських курсів, то на відміну від робочих на теоретичному рівні пропонується запровадження перспективних моделей освітньої підготовки різних категорій персоналу ДПСУ, що базуються на реалізації лідерських курсів у межах освітніх програм. До таких курсів відносяться: базовий курс професійної військової освіти – L-1A; фаховий курс професійної військової освіти (взвод) – L-1B; фаховий курс професійної військової освіти (рота) – L-1C; командно-штабний курс видів ЗСУ – L-2; курси офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня – L-3; курси вищого керівного складу стратегічного рівня – L-4; курси стратегічного управління вищого рівня та державної політики – L-5.

Перспективні моделі підготовки на базі реалізації L-курсів передбачатимуть запровадження уніфікованої системи військової підготовки з урахуванням досвіду держав-членів НАТО та вітчизняного досвіду виконання завдань в АТО та ООС підрозділами ДПСУ та ЗСУ.

Для різних рівнів військової освіти характерні такі набори та програми L-курсів: на тактичному рівні – L-1A, L-B, L-1C; на оперативному рівні – L-2, L-3; на стратегічному рівні – L-4, L-5.

Реалізація L-курсів до рівня L-4 включно може бути забезпечена відомчим ВВНЗ. Реалізація курсу L-5 може бути здійснена на базі Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Зміст L-курсів, на відміну від їх обсягу, має бути однаковим для всіх спеціальностей, за якими здійснює підготовку відомчий ВВНЗ. Обсяг курсів L-1C та L-2 для рівня базової підготовки офіцерів-прикордонників має бути номінальним.

У перспективних моделях базової підготовки офіцерів-прикордонників передбачаються механізми гармонізації співвідношення складових військової освіти та уніфікованих програм підготовки прикордонників країн ЄС, а також їх інтегральне поєднання та взаємоповнення, що пов'язано з неможливістю реалізації незалежної підготовки за різними програмами для якісної підготовки офіцера-прикордонника.

Щодо переліку спеціальностей або освітніх програм, за якими доцільно здійснювати підготовку, то необхідність корегування дієвого варіанта реалізації освітньої підготовки у відомчому ВВНЗ обумовлена наявністю загроз і ризиків щодо можливості продовження провадження освітньої діяльності, які обумовлені низкою причин, що формуються окремими державними інституціями. Вивчення стану питання дозволяє за умови неможливості продовження підготовки офіцерів-прикордонників на базі спеціальності 262 “Правоохоронна діяльність” запропонувати такі перспективні альтернативні варіанти реалізації освітньої підготовки (див. табл. 1–3).

Таблиця 1

**Перспективний варіант № 1
реалізації освітньої підготовки у відомчому ВВНЗ**

Рівень вищої освіти	Спеціальність	Освітньо-професійна програма	Наявність ліцензії	Примітка
1	2	3	4	5
Перший (бакалаврський)	252 Безпека державного кордону	Безпека державного кордону	+	
		Організація діяльності інженерно-технічних підрозділів ДПСУ	+	
		Організація діяльності кінологічних підрозділів ДПСУ	+	
		Правове забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності “Правоохоронна діяльність”
	035 Філологія		+	
	053 Психологія		+	
	172 Телекомунікації і радіотехніка		+	

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Другий (магістерський)	252 Безпека державного кордону	Безпека державного кордону	+	
		Правове забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності “Правоохоронна діяльність”
	256 Національна безпека (сфера прикордонної діяльності)	Національна безпека (сфера прикордонної діяльності)	+	(для оперативного рівня)

Таблиця 2

**Перспективний варіант № 2
реалізації освітньої підготовки у відомчому ВНЗ**

Рівень вищої освіти	Спеціальність	Освітньо-професійна програма	Наявність ліцензії	Примітка
1	2	3	4	5
Перший (бакалаврський)	252 Безпека державного кордону	Безпека державного кордону	+	На ОПП здійснюється підготовка управлінської ланки офіцерів-прикордонників за напрямками “Прикордонна служба”, “Прикордонний контроль”
		Організація діяльності кінологічних підрозділів ДПСУ	+	

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5
	257 Забезпечення оперативно-службової діяльності ДПСУ	Правове забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності "Правоохоронна діяльність"
		Інженерно-технічне забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності "Автомобільний транспорт"
		Ресурсне (продовольче, речове, ПММ) забезпечення діяльності ДПСУ	-	
		Морально-психологічне забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності "Психологія"
		Зв'язок в органах державного кордону	-	Аналог спеціальності "Телекомунікації і радіотехніка"
Другий (магістерський)	252 Безпека державного кордону	Безпека державного кордону	+	
	257 Забезпечення оперативно-службової діяльності ДПСУ	Правове забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності "Правоохоронна діяльність"
		Інженерно-технічне забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності "Автомобільний транспорт"

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5
	256 Національна безпека (сфера прикордонної діяльності)		+	(для оперативного рівня)

Таблиця 3

Перспективний варіант № 3 реалізації освітньої підготовки у відомчому ВНЗ

Рівень вищої освіти	Спеціальність	Освітньо-професійна програма	Наявність ліцензії	Примітка
1	2	3	4	5
Перший (бакалаврський)	252 Безпека державного кордону	Безпека державного кордону	+	На ОПП здійснюється підготовка управлінської ланки офіцерів-прикордонників за напрямками “Прикордонна служба”, “Прикордонний контроль”
		Організація діяльності кінологічних підрозділів ДПСУ	+	
	254 Забезпечення військ (сил)	Правове забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності “Правоохоронна діяльність”
		Інженерно-технічне забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності “Автомобільний транспорт”

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5
		Ресурсне (продовольче, речове, ПММ) забезпечення діяльності ДПСУ	-	
		Морально-психологічне забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності "Психологія"
		Зв'язок в органах державного кордону	-	Аналог спеціальності "Телекомунікації і радіотехніка"
Другий (магістерський)	252 Безпека державного кордону	Безпека державного кордону	+	
	254 Забезпечення військ (сил)	Правове забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності "Правоохоронна діяльність"
		Інженерно-технічне забезпечення діяльності ДПСУ	-	Аналог спеціальності "Автомобільний транспорт"
	256 Національна безпека (сфера прикордонної діяльності)		+	(для оперативного рівня)

Кожен із альтернативних варіантів має свої особливості. Так, варіант № 3 є таким, що може забезпечити домінування військової складової у складі військово-прикордонної компоненти освітніх програм, варіант № 2 – прикордонної складової, а варіант № 1 – інтегральне збалансоване поєднання обох складових.

Для вибору найбільш раціонального варіанта з наведених у табл. 1–3 здійснено їх порівняльну оцінку за різними показниками. Її подано у табл. 4.

Таблиця 4

Порівняльна оцінка перспективних варіантів реалізації освітньої підготовки офіцерів тактичного рівня у відомчому ВВНЗ

Варіант	2	3	Характеристики варіанту					5
			Рівень реалізації військової складової для варіанту загальної	Рівень реалізації прикладної складової для варіанту загальної	Рівень реалізації соціальної захищеності випускника (можливість надання випускнику "цивільного" диплома)	Рівень реалізації соціальної захищеності випускника для варіанту загальної	Недостатній для ~80% випускників	
№ 1	Безпека державного кордону	Умови щодо наявності резерву часу згідно стандарту вищої освіти для реалізації військово-прикладної складової	Достатній	Достатній	Високий	Достатньо високий	Відсутній	На даний час відсутній. Можливе корегування стандартів вищої освіти з "цивільних" спеціальностей, що не дозволить на них забезпечувати достатній
	Організація діяльності інженерно-технічних підрозділів ДПСУ	Наявні	Достатній		Високий		Відсутній	

Продовження табл. 4

1	2	3	4			5
			Достатній	Високий	Відсутній	
	Організація діяльності кіно-логічних підрозділів ДПСУ	Наявні	Достатній	Високий	Відсутній	Можливе рівень во-при-кордонної підготовки
	Правове забезпечення діяльності ДПСУ	Наявні	Достатній	Високий	Відсутній	
	Філологія	Наявні	Достатній	Достатній	Наявний	
№ 2	Психологія	Наявні	Достатній	Достатній	Наявний	Можливе не внесена змін у Постанову КМУ щодо відкриття нової спеціальності
	Телекомунікації і радіотехніка	Наявні	Достатній	Достатній	Наявний	
	Безпека державного кордону	Наявні	Достатній	Високий	Відсутній	
№ 3	Організація діяльності кіно-логічних підрозділів ДПСУ	Наявні	Достатній	Високий	Відсутній	Недостатній для 100 % випускників
	Забезпечення оператив-но-службової діяльності ДПСУ	Наявні	Достатній	Високий	Відсутній	
	Безпека державного кордону	Наявні	Достатньо високий	Достатній	Відсутній	
			Достатньо високий	Високий	Відсутній	Можливі ризики щодо акредитації окремих ОПП

Закінчення табл. 4

1	2	3	4				5
			Достатній	Високий	Відсутній		
	Організація діяльності кінцологічних підрозділів ДПСУ	Наявні	Достатній	Високий	Відсутній		на спеціальності Забезпечення військ (сил)
	Забезпечення військ (сил)	Наявні	Високий	Достатній	Відсутній		
Примітка:	Можливі помилки під час оцінювання характеристики:		Високий Достатній Низький	Високий Достатній Низький	Наявний Відсутній		

Аналіз даних табл. 4 дозволяє прийняти обґрунтоване рішення щодо доцільності реалізації того чи іншого варіанта. Крім цього, необхідно зауважити, що у разі прийняття такого рішення теоретично можливим є і поєднання окремих складових альтернативних варіантів.

Щодо оптимізації системи післядипломної освіти, то ми виходимо з таких міркувань: рекомендації щодо корегування переліку та змісту наявних курсів підвищення кваліфікації наведені в матеріалах звіту Міжнародного центру розвитку міграційної політики щодо загальної оцінки системи підготовки кадрів ДПСУ, який сформовано в рамках виконання проекту “Підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні (EU4IBM)” [10]. Тому цьому питанню у даній роботі увага не приділяється.

Щодо адаптації повноформатних окремих лідерських курсів для окремих категорій офіцерів ДПСУ, то за доцільне вбачається таке. На рівні післядипломної освіти на курсах підвищення кваліфікації офіцерів підрозділів швидкого реагування ДПСУ у повному обсязі реалізувати курси L-1С, L-2 з планами-програмами, які забезпечили б спроможність цих підрозділів до виконання бойових завдань у взаємодії з підрозділами ЗСУ відповідно до стандартів НАТО. Крім цього, на курсі L-2 у рамках післядипломної освіти можна реалізувати підготовку офіце-

рів, які претендують на посади з тактичним рівнем військової освіти, але з набором компетентностей, що відповідають змісту курсу L-2 (без подальшого навчання за оперативним рівнем військової освіти).

Щодо перспективних моделей освітньої підготовки в навчальних закладах ДПСУ, то з урахуванням описаного вище вони можуть мати структуру та вигляд, що наведені на рис. 1–4. Треба врахувати, що модель на рис. 1 однакова для всіх спеціальностей, за якими здійснюється підготовка у відомчому ВВНЗ з відмінністю лише щодо обсягів підготовки за окремими компонентами, які можуть бути оцінені з табл. 5.

Таблиця 5

Узагальнені дані щодо реалізації перспективної моделі базової підготовки персоналу у відомчому ВВНЗ

ОПП	Обсяг підготовки у кредитах з військової компоненти									Обсяг підготовки у кредитах з прикордонної компоненти		
	Дієвий варіант	Перспективний варіант									Дієвий варіант	Перспективний варіант
		Ра-зом	за СВО	L-1A	L-1B	L-1C	L-2	L-3	L-4			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Бакалавр (тактичний рівень військової освіти)												
Безпека державного кордону	50	50	15	10	15	10				70	70	
Організація діяльності кінологічних підрозділів ДПСУ	40	40	10	10	12	8				65	65	
Організація діяльності інженерно-технічних підрозділів ДПСУ												

Закінчення табл. 5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Зі спеціальностей за межами галузі знань 25 “Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону”	25	25	5	10	5	5				60	60
Магістр (оперативний рівень військової освіти)											
Безпека державного кордону	30	30	10				10	10		60	60
Зі спеціальностей за межами галузі знань 25 “Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону”	10	10	4				3	3		40	40
Магістр (стратегічний рівень військової освіти)											
Національна безпека	20	20	10						10	30	30

Рис. 1. Перспективна модель освітньої підготовки офіцерського складу зі спеціальності 252 "Безпека державного кордону"

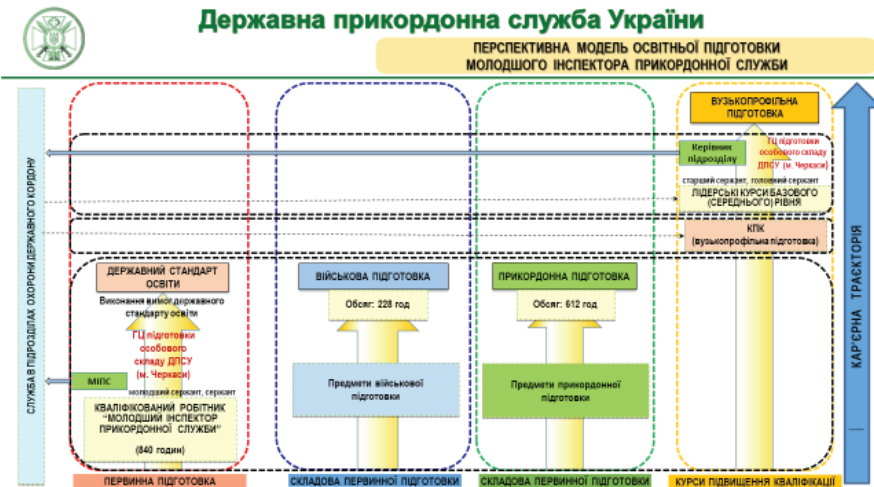

Рис. 2. Перспективна модель освітньої підготовки молодшого інспектора прикордонної служби в Головному центрі підготовки особового складу

Рис. 3. Перспективна модель освітньої підготовки молодших фахівців для загонів морської охорони в Навчальному центрі Морської охорони

Рис. 4. Перспективна модель освітньої підготовки інспектора-кінолога в Кінологічному навчальному центрі

Аналіз змісту моделей, поданих на рис. 1–4, свідчить про те, що вони не суперечать вимогам щодо формальної освіти, які визначаються державними стандартами.

Моделі підготовки молодших фахівців ДПСУ передбачають професіоналізацію фахової підготовки та корегування їх програм підготовки.

Моделі освітньої підготовки різних категорій персоналу ДПСУ ґрунтуються на принципах структурної функціональності; диференційованості щодо запровадження механізмів реалізації окремих складових моделі; відповідності державним стандартам освіти (військової освіти).

Моделі передбачають можливість реалізації кар'єрної траєкторії з урахуванням відповідності між військовими званнями, рівнями військової освіти, L-курсами та посадами у підрозділах і органах охорони державного кордону, які можуть обійматися випускниками різних спеціальностей та освітніх програм. Встановлення такої відповідності здійснюється на основі виявлення кореляційних зв'язків між посадовими обов'язками за окремими посадами та змістом навчальних дисциплін освітньо-професійних програм бакалаврської, магістерської підготовки і L-курсів.

Для вирішення актуальних проблем відомчої системи підготовки персоналу на інструментальному рівні пропонується:

запровадити механізми реалізації перспективних моделей освітньої підготовки у закладах освіти ДПСУ;

удосконалити нормативно-правове забезпечення освітнього процесу закладів освіти ДПСУ;

удосконалити кадрове, навчально-методичне та ресурсне забезпечення освітнього процесу з урахуванням вимог європейських та міжнародних стандартів, методик підготовки, принципів і стандартів НАТО, досвіду участі підрозділів ДПСУ і ЗСУ в АТО та ООС;

активізувати механізми співпраці закладів освіти ДПСУ з міжнародними організаціями за різними напрямками.

Окреслені шляхи потребують реалізації на різних рівнях залежно від вибору того чи іншого перспективного варіанта, що наведені вище. Однак, незалежно від обраного варіанта, його механічне впроваджен-

ня здійснюватиметься у закладах освіти ДПСУ. Тому аналіз способів вирішення досліджуваних проблем необхідно здійснювати через призму завдань, які реалізовуватимуться закладами освіти ДПСУ: Національною академією Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ); Головним центром підготовки особового складу Державної прикордонної служби України імені генерал-майора І. Момота (далі – Головний центр підготовки особового складу); Навчальним центром Морської охорони Державної прикордонної служби України (далі – Навчальний центр Морської охорони); Кінологічним навчальним центром Державної прикордонної служби України (далі – Кінологічний навчальний центр).

Результати аналізу стану справ у закладах освіти ДПСУ [9] і шляхів розв'язання проблем на теоретичному та інструментальному рівнях дозволяють визначити способи розв'язання проблем закладами освіти ДПСУ.

Зокрема, для НАДПСУ:

1. У випадку збереження можливостей щодо підготовки офіцерів-прикордонників на базі спеціальності 262 “Правоохоронна діяльність” пропонується дотримуватися дієвої системи освітньої підготовки в Національній академії щодо переліку спеціальностей та освітніх програм, за якими провадиться освітня діяльність.

За умови відсутності зазначених можливостей пропонуються певні способи вирішення проблем.

У випадку незмінності стандартів вищої освіти зі спеціальностей, які не відносяться до галузі знань 25 “Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону” та за якими здійснюється підготовка в Національній академії, пропонується створення нової освітньо-професійної програми “Правове забезпечення діяльності ДПСУ” на базі спеціальності 252 “Безпека державного кордону”, у якій передбачене формування тих компетентностей, що відносяться до блоку фахових, визначених стандартом вищої освіти зі спеціальності 262 “Правоохоронна діяльність”.

У випадку таких змін стандартів вищої освіти, що не дозволять реалізувати військову підготовку на спеціальностях, які не відносяться до галузі знань 25 “Воєнні науки, національна безпека, безпека дер-

жавного кордону” та за якими здійснюється підготовка в Національній академії, пропонується:

здійснювати освітню підготовку офіцерів управлінської ланки на спеціальності 252 “Безпека державного кордону”;

здійснювати освітню підготовку офіцерів підрозділів забезпечення оперативно-службової діяльності ДПСУ за різними освітньо-професійними програмами на відсутній на даний час спеціальності 257 “Забезпечення оперативно-службової діяльності ДПСУ”, або на спеціальності 254 “Забезпечення військ (сил)”. Щодо спеціальності “Забезпечення оперативно-службової діяльності ДПСУ” необхідно передбачити зміни до постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти” від 29 квітня 2015 року № 266. А підготовку фахівців на спеціальності 254 “Забезпечення військ (сил)” доцільно буде започатковувати за умови перегляду підходів щодо застосування фахівців ДПСУ у вирішенні спільних завдань із ЗСУ.

2. Запровадити у систему підготовки офіцерських кадрів L-курсів з адаптованим для потреб відомства змістом та обсягом, що відповідає Політиці НАТО MC 0458/3: Освіта, підготовка, навчання та оцінювання.

3. Удосконалити зміст окремих освітніх компонент освітньо-професійних програм у межах базової підготовки (зокрема, запровадження окремих стандартів НАТО та корегування змісту окремих дисциплін).

4. Підвищити фахову кваліфікацію педагогічних і науково-педагогічних працівників щодо забезпечення можливості викладання тематичного матеріалу на L-курсах.

5. Оптимізувати систему післядипломної освіти – здійснити корегування переліку та змісту курсів підвищення кваліфікації.

Головному центру підготовки особового складу пропонується:

1. Реалізувати первинну підготовку згідно з вимогами державного стандарту освіти з професії “Молодший інспектор прикордонної служби”.

2. Запровадити багаторівневу систему підготовки персоналу за принципом “розумної достатності” – “дозоване поетапне навчання

для реалізації посадових функцій” шляхом навчання на курсах підвищення кваліфікації.

3. Удосконалити зміст фахової (військової і прикордонної) підготовки на основі запровадження оновлених програм.

Навчальному центру Морської охорони пропонується:

1. Запровадити багаторівневу систему підготовки персоналу за принципом “розумної достатності” – “дозоване поетапне навчання для реалізації посадових функцій” шляхом навчання на курсах підвищення кваліфікації.

2. Удосконалити зміст фахової (морської) підготовки на основі запровадження оновлених програм.

3. Запровадити механізми унеможливлення відтоку підготовлених морських фахівців.

Кінологічному навчальному центру пропонується:

1. Реалізувати первинну підготовку згідно з вимогами державного стандарту освіти з професії “Кінолог”.

2. Удосконалити зміст фахової (військово-прикордонної, кінологічної) підготовки на основі запровадження оновлених програм.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наведені у статті результати аналізу актуальних на цей час для освіти та військової освіти положень дозволяють зробити висновок про те, що альтернативних варіантів удосконалення системи освітньої підготовки персоналу ДПСУ є достатньо багато. Вибір кожного з них є раціональним.

Тому актуальним на сьогодні завданням є обґрунтування оптимального варіанта. Це може визначити **напрямок подальшого дослідження** за тематикою досліджуваної проблеми. Крім цього, актуальним завданням є формування Концепції трансформації освітньої підготовки персоналу ДПСУ.

Список використаних джерел

1. Сисоева С. О. Роль освіти в сучасному світі. *Рідна школа : щомісячний наук.-пед. журнал*. 2008. № 11. С. 3–6.

2. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. *Людина. Освіта. Соціум*. Київ : Грамота, 2007. 576 с.
3. Полторак С. Т. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державноуправлінські аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*, 2016. № 3. С. 70–73.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо військової освіти та науки : Закон України від 17.12.2021 № 1986-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text> (дата звернення: 16.01.2021).
5. Швед М. Вплив освіти і культури на розвиток суспільства. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Rocznik Polsko-Ukraiński*. 2014. Т. XVI. S. 463–471.
6. Парфьонова Л. Місце та роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві. *Економіка розвитку*. 2012. № 3(63). С. 92–93.
7. Щипанський П. В., Тимошенко Р. І., Салкуцан С. М. Формування нової парадигми військової освіти. *Наука і оборона*. Харків : НУОУ, 2017. № 2. С. 37–42.
8. Осьодло В., Ворона Т., Пелих А. Вища військова освіта України у контексті інформаційного суспільства. *Військова освіта*. 2018. Том 38. Випуск 2. С. 183–191.
9. Загальна оцінка системи підготовки кадрів Державної прикордонної служби України. *Звіт Міжнародного центру розвитку міграційної політики в рамках реалізації проекту “Підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в Україні” (EU4IBM) Україна, 2021. 124 с.*

Serdiuk S., Lutsyki O., Borovyk O. Ways and means of solving current problems of training the personnel of the State Border Guard Service of Ukraine in the context of the transformation of military education.

The article substantiates the need to improve the educational training of personnel of the security and defense sector of Ukraine, in particular, the State Border Guard Service of Ukraine (SBGSU).

The results of the analysis and generalization of the currently relevant provisions for education and military education, which should be taken into account as initial conditions for substantiating the ways and means of solving the current problems of educational training of the personnel of the SBGSU in the context of the transformation of the military education system, are presented. Theoretically possible ways of solving current problems are presented, as well as promising models of educational training in educational institutions of SBGSU.

It has been found that in determining ways to improve the educational training of the personnel of the State Border Guard Service of Ukraine, the following interrelated factors should be taken into account: the rapidly changing and fleeting processes of social development; socio-economic and socio-political transformations in society; the processes of globalization; the rapid increase in the amount of information.

The goals of forming a new system of military education in Ukraine and the main requirements for its further development are also the basis for defining these ways.

It has been established that theoretically possible ways of solving current problems of transformation of educational training of SBGSU personnel are improvement of basic education and optimization of postgraduate system of education. Improving basic education involves training in differentiated nominal leadership courses and adjusting the list of specialties or educational programs. A comparative analysis of alternative options for implementing the educational training of tactical level officers in a departmental higher military education institution has been conducted. Optimizing the system of postgraduate education involves adjusting the list and content of existing professional development courses, as well as adapting full-length individual leadership courses for specific categories of officers of the SBGSU.

Prospective models of educational training in the educational institutions of the SBGSU and options for their implementation in the departmental higher military educational institution for different levels of education and specialties are proposed. Models are formed taking into account the principles of structural functionality, differentiation in the implementation mechanisms of the individual components, compliance with state standards of education (military education).

Ways of solving current problems of improving the educational training of personnel of the State Border Guard Service of Ukraine through the prism of tasks to be implemented by departmental educational institutions are presented.

Key words: personnel training; transformation of military education; current problems; higher military education institutions; educational activities; State Border Guard Service of Ukraine.

References

1. Sysoieva S. O. (2008). *Rol osvity v suchasnomu sviti* [The role of education in the modern world]. *Ridna shkola: Shchomisiachnyi nauk.-ped. zhurnal*, no. 11, pp. 3–6. [in Ukrainian]
2. Kremen V. H. (2007). *Filosofia natsionalnoi idei* [Philosophy of the national idea]. *Liudyna. Osvita. Sotsium*. Kyiv : Hramota. [in Ukrainian]
3. Poltorak S. T. (2016). *Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy ta zakordonom: derzhavno-upravliniski aspekty* [Development of higher military education in Ukraine and abroad: state and management aspects]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 3, pp. 70–73. [in Ukrainian]
4. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo viiskovoi osvity ta nauky” № 1986-IX [Law of Ukraine about amendments to some laws of Ukraine on military education and science activity no. 1986-IX]. (2021, December 17). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1986-20#Text> (accessed 16 January 2021). [in Ukrainian]
5. Shved M. (2014). *Vplyv osvity i kultury na rozvytok suspilstva* [The Impact of Education and Culture on Community Development]. *Prace Naukowe Akademiiim. Jana Długoszaw Częstochowie Rocznik Polsko-Ukraiński*, t. XVI, pp. 463–471. [in Ukrainian]
6. Parfonova L. (2012). *Mistse ta rol systemy vyshchoi osvity u suchasnomu suspilstvi* [The place and role of the higher education system in modern society]. *Ekonomika rozvytku*, no. 3(63), pp. 92–93. [in Ukrainian]
7. Shchypanskyi P. V., Tymoshenko R. I., Salkutsan S. M. (2017). *Formuvannia novoi paradyhmy viiskovoi osvity* [Formation of a new paradigm of military education]. *Nauka i oborona*, no. 2, pp. 37–42. [in Ukrainian]
8. Osodlo V., Vorona T., Pelykh A. (2018). *Vyshcha viiskova osvita Ukrainy u konteksti informatsiinoho suspilstva* [Higher military education in Ukraine in the context of the information society]. *Viiskova osvita*, tom 38, vol. 2, pp. 183–191. [in Ukrainian]
9. *Zahalna otsinka systemy pidhotovky kadriv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy* [General assessment of the training system of the State Border Guard Service of Ukraine]. (2021). *Zvit Mizhnarodnoho tsentru rozvytku mihratsiinoi polityky v ramkakh realizatsii proiektu “Pidtrymka YeS u zmitsnenni intehrovanoho upravlinnia kordonamy v Ukraini” (EU4IBM) Ukraina*, 124 p. [in Ukrainian]